

Зерно-2022: блокада портів, «зерновий коридор» та полум'я війни

Повномасштабне вторгнення росії вплинуло на кожен гвинтик у державній машині України. Експорт – один з найважливіших рушіїв української економіки – опинився під загрозою знищення. Втрати понесли всі – аграрії, вантажовідправники й покупці, але Україна вистояла і продовжує приймати виклики воєнного часу, попри намагання ворога зруйнувати, зокрема, її зернову галузь, від морських портів до елеваторів.

Україна зіткнулася із потужними проблемами

Блокада портів

Один з перших економічних викликів, що постав перед Україною – блокада росією українських морських портів. У перші дні повномасштабного вторгнення рашисти окупували острів Зміїний на Одещині. У Чорне море вийшли російські кораблі, а в море випустили декілька сотень мін. Безпека судноплавства опинилася під загрозою. Російські війська навіть декілька разів обстріляли звичайні вантажні судна, які намагалися вийти з українських портів.

Станом на квітень, росія заблокувала в українських портах 57 суден з 1,25 млн тонн зернових та олійних культур.

Україна разом із партнерами шукала способи звільнити судна та відновити експорт. Але жодні заклики до, якщо не закінчення війни, то хоча б дотримання її законів, на росію не подіяли. Країна-терорист зрозуміла тільки «мову сили», коли 30 червня її війська втекли з острова Зміїний. Ситуація на Одещині стала більш контрольованою та безпечною, кількість обстрілів скоротилася, тож настав час шукати шляхи для поновлення роботи

портів.

Зерно, втрачене назавжди

Росія, розповідаючи внутрішньому зазомбованому споживачеві про «звільнення» окупованих територій України, розпочала масові крадіжки зерна з захоплених областей. Протягом трьох місяців окупації росіяни встигли вивезти щонайменше декілька сотень тисяч тонн зерна. Зокрема, окупанти вивозили з окупованої частини Запорізької області не лише зерно, але й олію.

Левову частку краденого збіжжя росіяни вивозили через закриті кримські порти.

Міністерство закордонних справ України відреагувало на злочини РФ та закликала інші країни втриматися від закупівель краденого зерна. Деякі країни проігнорували заяву МЗС та вирішили не нехтувати купівлею краденого зерна. Серед них – Туреччина, яка виправдовувалася нестачею доказів проти РФ, а також Сирія та інші країни Близького Сходу та Північної Африки.

Суд наклав арешт на чотири судна, які здійснювали незаконні заходи до Криму.

Найвідоміші російські судна-крадії – **«Матрос Позынич»**, **«Михаил Ненашев»** та **«Матрос Кошка»**. Також у воєнних злочинах беруть участь і два сирійські судна – Souria та Finikia. Вони систематично заходять у закритий Севастопольський порт та відправляються звідти з вантажами зерна. Росія використовує Крим у якості «сірої зони» для перевезення збіжжя, яким вона незаконно заволоділа.

Супутникові знімки демонструють, що судна регулярно завантажують зерном у Севастополі. До того ж показники відправок зерна з Криму різко зросли саме після вторгнення РФ в Україну: **100 тис. тонн** зерна щомісяця, проти 45 тис. тонн

зерна в січні 2022 року.

Український суд заочно заарештував ці судна, а також повідомив про підозру двом капітанам. Однак, притягнути судна, їх екіпажі та власників до відповідальності за вивезення награбованого зерна наразі неможливо. Кадри із супутника та факт відключення AIS на суднах не є прямими доказами, якими може оперувати прокуратура. Тому судна заарештовують за підозрою саме у суднозаходах до анексованого Криму.

Наразі, на жаль, росія без перешкод відправляє сотні тисяч тонн українського зерна до Сирії, звідки його транспортують до інших країн Африки. У 2022 році обсяг пшениці, яку росія перевозить до Сирії з Севастополя, **зріс у 17 разів** та склав **понад 500 тис. тонн**. Невідомо, чи вдасться після перемоги України компенсувати збитки, завдані крадіжками зерна, адже росія підробляє документи на збіжжя та змішує його зі своїм.

Винищення елеваторів

По тих територіях, куди росіяни не змогли дістати власними руками, аби вкрасти все, що бачили, вони стріляли ракетами. Під ворожим вогнем опинилися елеватори – сховища десятків тисяч тонн українського зерна.

Згідно з різними джерелами, через російську агресію у 2022 році Україна втратила **10-13 млн тонн** елеваторних потужностей. За даними Київської школи економіки KSE, йдеться про потужності обсягом 9,4 млн тонн одночасного зберігання, але аналітики не враховували підприємства на окупованих територіях. Відремонтувати та відновити тільки сховища на підконтрольній Україні території коштуватиме **близько \$1,1 млрд**.

Після початку масштабної війни, Україна втратила **кожний шостий елеватор**, згідно з підрахунками американської організації

Conflict Observatory. По супутникових знімках виявили, що з 344 знятих об'єктів 75 демонструють видимі пошкодження.

Під ракетні удари РФ потрапили підприємства у Київській, Вінницькій, Житомирській областях. Елеватори на Сумщині та Чернігівщині постраждали в лютому-березні, під час окупації росіянами. Найбільше постраждали сховища на сході та півдні України – у Харківській, Донецькій, Луганській, Запорізькій, Дніпропетровській, Миколаївській областях.

Портовий термінал в Очакові, який постраждав від обстрілів росіян

Зокрема, окупанти повністю знищили найстаріший український елеватор «Оріхівський», який досі працював у Запорізькій області. пошкодили силоси та великий елеватор на Одещині, замінували зерносховище у Снігурівці на Миколаївщині.

Також країна-терорист знищила низку зернових терміналів у Маріуполі, а ракетні атаки спричинили пожежі на олійних терміналах Миколаївської області. Там же горіли силоси портового елеватора, а також складські приміщення одного з припортових підприємств.

Деякі пошкоджені елеватори у різних областях України відновили роботу, також продовжилося й будівництво нових потужностей. Також в Україні розпочалися будівництва «сухих портів», для експорту зерна до Європи. На Одещині розпочали розширювати діючі підприємства на Дунаї – напрямку, що після 24 лютого перетворився на рятівний для економіки країни.

Україна прийняла потужні рішення

«Зерновий коридор»

22 липня сталася подія, за якою стежив весь світ: у Стамбулі підписали угоди щодо вивезення зерна з українських портів. Україна підписала документ із Туреччиною та ООН. Країна-терорист підписала дзеркальний договір.

У рамках угод, російські кораблі не мають супроводжувати торговельні судна, також представників рф не буде в українських портах. Усі перевірки суден здійснюються в турецьких водах, групами з представників кожної зі сторін договору, під загальною назвою Спільний координаційний центр.

Наступного ж дня, після підписання Стамбульських угод, росія продемонструвала своє ставлення до міжнародних договорів та обстріляла ракетами Одеський порт. Варто зазначити, що одна з умов документа забороняє рф атакувати порти, які беруть участь у «зерновій ініціативі».

Тим не менш, експорт зерна морськими портами продовжився. Станом на кінець грудня, з 1 серпня (дата виходу першого судна в рамках ініціативи) з портів Великої Одеси **вирушили 605 суден** з українським продовольством, які транспортували 16 млн тонн збіжжя. Зокрема, з портів Одеси, Чорноморська та Південного вирушили 9 суден, зафрахтовані Всесвітньою продовольчою програмою ООН, які доставили до країн Африки 300 тис. тонн гуманітарного зерна.

Найбільше «зерновим коридором» експортували кукурудзи (7 млн тонн) та пшениці (4,7 млн тонн).

По місяцях експорт сільгосппродукції у рамках зернової ініціативи становив:

- серпень – **1,7 млн тонн** (найнижчий показник);
- вересень – 3,9 млн тонн;
- жовтень – **4,2 млн тонн** (найвищий показник);
- листопад – 2,6 млн тонн;
- грудень – 3,6 млн тонн.

Наразі середня кількість суден, відправлених за день, становить менше ніж 4 одиниці. Представники росії у Спільному

координаційному центрі щосили саботують перевірки суден. Росії це потрібно, аби посилити світову продовольчу кризу та примусити Україну та її партнерів до переговорів.

Шляхи солідарності

12 травня Європейська комісія представила план заходів під назвою Solidarity Lanes, або Шляхи солідарності. Цей план мав на меті допомогти Україні експортувати сільгосппродукцію з урахуванням заблокованих росією українських портів.

Попри зусилля ЄС полегшити перетин кордону, з української сторони спостерігалися черги з тисячами вагонів та вантажівок, які чекали дозволу на в'їзд. Середній час очікування вагонів складав 16 днів, а подекуди – до 30 днів. Тим часом, кількість зерна, готового до експорту, тільки накопичувалася на українських елеваторах.

Серед проблем транспортування до ЄС – різна ширина колій: українські вагони несумісні з більшою частиною залізничної мережі ЄС. Через це вантажі здебільшого необхідно перевантажувати на вагони або автівки, які відповідають стандартному європейському шляху. Цей процес займає багато годин, а перевантажувальних споруд уздовж кордонів мало.

Протягом року з України «шляхами солідарності» вивезли **понад 19 млн тонн** сільгосппродукції.

«У листопаді ми побили рекорд експорту агропродукції через так звані “Шляхи солідарності”, досягши позначки в 3,3 млн тонн. Загалом за 9 місяців війни альтернативними шляхами вже вивезено 19 млн тонн. Тому подальша реалізація ініціативи “Шляхи солідарності” є життєво важливою для нашого експорту як альтернатива морським портам», – прокоментував заступник міністра аграрної політики та продовольства Маркіян Дмитрасевич.

Він підкреслив, що з початку війни було дуже важливо нарощувати пропускну можливість експорту саме наземним шляхом. *«Коли ми досягли максимальної межі вивезення агропродукції в 3 млн тонн щомісяця альтернативними шляхами, стало зрозуміло, що їх необхідно розширювати. Для цього ми почали налагоджувати комунікацію та співпрацю з європейськими партнерами»*, – розповів чиновник.

Стосовно експортних прогнозів на наступний рік, заступник міністра зауважив, що вони безпосередньо залежать від роботи «зернової ініціативи», зокрема від можливості приєднання до неї Миколаївського порту.

«Це зможе суттєво збільшити можливості вивезення нашої агропродукції і, що не менш важливо, дозволить здешевити експорт, адже зараз витрати на логістику надзвичайно високі», – резюмував

Grain from Ukraine

26 листопада, у 90-ті роковини Голодомору 1932-1933 рр., Президент Володимир Зеленський запустив гуманітарну продовольчу програму Grain from Ukraine..

Проєкт передбачає, що Україна спрямовує частину зібраної пшениці на закупівлю для тих африканських країн, де вже зараз існують проблеми голоду. Частину експортного зерна можуть викупити держави-учасники проєкту. Програма спрямована забезпечити агропродукцією щонайменше 5 мільйонів людей до кінця весни 2023 року.

Ініціативу реалізують в партнерстві з World Food Programme. Обсяг акумульованих коштів, наданих міжнародними партнерами для Grain from Ukraine, становить близько 200 мільйонів доларів.

У 2022 році в межах роботи ініціативи з портів Одещини вийшли **3 судна з 80 тис. тонн** пшениці. З них два вирушили до Ефіопії, ще одне – до Сомалі.

Експорт

На початку року Україна вийшла на рекордні обсяги експорту зернових культур. У лютому ми відправили на зовнішні ринки на 37% більше зерна, ніж роком раніше (йдеться про період з початку маркетингового року 1 липня – тобто за пів року). 2022 рік міг стати для України рекордним у сфері експорту збіжжя, на рівні з 2019-м. Але росія, як і зазвичай, вирішила все зіпсувати.

У березні, коли росія вже вторглася в Україну одразу по декількох напрямках, ціни на пшеницю на Чикагській біржі зросли до **максимуму за 14 років** – до \$12,6 за бушель. З'явилися ризики того, що обсяги виробництва зерна й олії в Україні можуть впасти до мінімуму за останні 10-15 років, внаслідок агресії рф.

Наприкінці весни Україна змогла налагодити більш-менш стабільну логістику зерна, зокрема завдяки запуску «Шляхів солідарності» та відкриттю нових прикордонних пунктів пропуску. Після початку дії «зернового коридору», знизилися ціни на українське зерно, а також – на фрахтування суден для його транспортування. Експорт почав потроху набирати обертів.

Отже, від початку повномасштабного вторгнення Україна експортувала майже **39 млн тонн** зернових, олійних культур і продуктів їх перероблення. У трійці лідерів серед агрокультур, які відправили за 10 місяців війни, є кукурудза – 15,6 млн тонн, пшениця – 8,6 млн тонн, а також соняшникова олія – 3,3 млн тонн, згідно з даними Мінагрополітики.

У грудні Україна відвантажила на експорт 6,8 млн тонн агропродукції – це на 900 тис. тонн більше, ніж місяцем раніше.

Загальний обсяг відправок за 10 місяців у розрізі культур:

15,6 млн тонн – кукурудза (39,96%);

8,6 млн тонн – пшениця (21,98%);

3,3 млн тонн – соняшникова олія (8,37%);

3 млн тонн – ріпак (7,75%);

2,7 млн тонн – насіння соняшника (6,92%);

2,2 млн тонн – шроти (5,8%);

1,7 млн тонн – ячмінь (4,37%);

1,7 млн тонн – соєві боби (4,48%), 188 тис. тонн – соєва олія (0,48%).

Якщо рахувати за сезонами, то з початку 2022/2023 МР (з 1 липня) Україна експортувала 22,6 млн тонн зернових і зернобобових культур, проти 32,1 млн тонн за аналогічний період минулого року.

Після 24 лютого Україна продемонструвала світу основи кризового менеджменту. Протягом цілих місяців наша країна виборювала право бути почутою на міжнародній арені, без упину розповідаючи про російські злочини, блокаду портів та назріваючу продовольчу кризу.

Як наслідок – Україну почули. Почули в портах Румунії та Польщі, звідки відправляли українське зерно, коли українські порти були заблоковані. Почули в ЄС, де розробили ініціативу з розширення потужностей для залізничних відправок продукції. Почули в країнах, які відмовилися купляти крадене українське зерно та послали російські судна вслід за славнозвісним кораблем. Почули в ООН, де підтримали зернову ініціативу, та в Туреччині, де підписали відповідні угоди й яка запропонувала себе у якості «хабу» для перевірки суден з продовольством. З 24 лютого і до сьогодні світ бачить і чує Україну, і вчиться в неї як на фронті, так і за столом переговорів.

Експорт агропродукції зерновим коридором збільшився на 82% минулого тижня

Упродовж 25-го тижня роботи зернового коридору, з 16 по 22 січня 2023 року, через морські порти Чорноморськ, Одеса та «Південний» було експортовано 894 тис. тонн агропромислової продукції – на 82% більше, ніж за попередній тиждень. Про це свідчать дані об'єднання «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ).

Зазначається, що минулого тижня у портах Великої Одеси було завантажено 19 суден – така ж кількість, як і за попередній тиждень.

Збільшення обсягів експорту при однаковій кількості суден вдалося досягти через надання пріоритету великотоннажним суднам. Таке рішення було прийнято через цілеспрямований саботаж російською стороною інспекцій суден у Босфорі, що призводить до стабільно великої черги з понад 100 суден.

Найбільше протягом 25-го тижня роботи зернового коридору експортовано кукурудзи (47% експорту за цей період), пшениці (32%) та ріпаку (10%).

Українська продукція була відправлена до країн Азії (Китай, Туреччина, Афганістан) – 431 тис. тонн, або 48% обсягу за тиждень, Європи (Італія, Нідерланди, Португалія) – 416 тис. тонн, або 47%, та Африки (Лівія, Туніс, Марокко) – 47 тис. тонн, або 5%.

Інфографіка: ucab.ua

Наприкінці липня представники України, Туреччини та ООН [підписали](#) у Стамбулі Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів, яка покликана частково розблокувати українські морські порти Одеса, Чорноморськ і «Південний» для експорту зерна та добрив. Аналогічну угоду ООН та Туреччина підписали з Росією. Перше завантажене судно в рамках Ініціативи [вийшло](#) з Одеського порту 1 серпня.

На зустрічі у Стамбулі у листопаді [погоджено](#) продовження дії Ініціативи з безпечного транспортування агропродукції через Чорне море під егідою ООН ще на 120 днів – до середини березня 2023 року.

Станом на 23 січня в рамках зернової ініціативи порти Великої Одеси [відправили](#) 673 судна, які експортували 18,4 млн тонн українського продовольства до країн Африки, Азії та Європи.
